

Programma zondag 14 februari 2021

TAQA Theater De Vest, Alkmaar
Kleine Zaal

Aanvangstijd 12.00 uur

ADAM Kwartet

Margot Kolodziej, eerste viool
Hannelore de Vuyst, tweede viool
Liselot Blomaard, altviool
Renée Timmer, cello

Wolfgang Amadeus Mozart
(1756-1791)

Strijkkwartet nr. 19, KV 645 'Dissonantenkwartet'
Adagio – Allegro
Andante cantabile
Menuetto: Allegretto
Allegro molto

Anton Webern
(1883-1945)

Langsamer Satz

Caroline Shaw
(1982)

Entr'acte

Toelichting programma zondag 14 februari 2021 TAQA Theater De Vest Alkmaar

Zou Joseph Haydn geweten hebben dat hij met zijn strijkkwartetten een traditie in gang zette die tot op de dag van vandaag voortduurt? Hij mag in elk geval trots zijn op het feit dat het strijkkwartet nog steeds een medium is waarin traditie en experimenteerdrift hand in hand gaan en dat zich daardoor doorlopend vernieuwd. En hij mag vooral trots zijn op het feit dat zijn eigen werk daarbij nog steeds een rol speelt. Zoals Mozart in de laatste decennia van de achttiende eeuw Haydns strijkkwartetten als voorbeeld en vertrekpunt nam, zo doet de Amerikaanse Caroline Shaw dat vandaag de dag. Het levert in beide gevallen een intrigerend werk op dat de taal en klank van het strijkkwartet verandert en verder helpt. Tussen deze werken lijkt een door velen nog steeds niet begrepen componist als Anton Webern opeens een traditionalist met zijn Langsamer Satz. Alsof hij de late romantiek in één lange zucht wilde vangen, zo klinkt zijn liefdesbrief voor vier strijkers.

‘Als Mozart het zo geschreven heeft, moet het zo zijn’, sprak Joseph Haydn na het horen van de Introductie van het **Strijkkwartet nr. 19 KV 645 in C**. Die raadselachtige opening had al voor veel verwarring gezorgd bij de uitgever en kopiisten. De wijze waarop Mozart tegen de stug pulserende C's in de cello noten als een As een Es en vervolgens een A plaatste was voor die tijd immers ongehoord. Het was in elk geval aanleiding om deze laatste van de zes in 1785 gepubliceerde en aan Haydn opgedragen kwartetten het ‘Dissonantenkwartet’ te noemen. Mozart toonde in dit kwartet op deze wijze niet alleen zijn meesterschap over het nog jonge strijkkwartet, hij liet ook horen dat hij compositorisch de materie volledig beheerste. Hij eerde hiermee zijn grote voorbeeld Joseph Haydn die in vele strijkkwartetten de bezetting had laten groeien van diverterende muziekjes naar een volwassen ‘samenspraak tussen vier personen’. Vandaar dat Mozart, die in 1781 in Wenen, de stad van Haydn, was gearriveerd, juist aan zijn voorbeeld wilde laten blijken hoezeer hij de materie beheerste. Hij slaagde in zijn opzet met alle zes aan Haydn opgedragen kwartetten, maar het laatste kwartet spant in alle opzichten de kroon. Nadat de harmonie de gehele inleiding lang onzeker en zoekende lijkt, komt Mozart bij het eerste Allegro uit op een stralend C majeur en een redelijk normale sonatevorm. Het daarop volgende Andante cantabile is pure lyriek al weet Mozart de spanning naar het einde toe mooi op te voeren. Met het Menuetto eert Mozart zijn grote voorbeeld misschien wel het meest. Stevige contrasten en Haydniaanse humor gaan samen in dit deel dat in het Trio weer even raakt aan de complexe harmonieën van het begin. Uiteindelijk lost alles op in een sprankelende rondo-finale. Mozart slaagde in elk geval compleet in zijn opzet om indruk te maken op Haydn. Na het horen van onder andere het Dissonantenkwartet zei de veel oudere componist tegen Mozarts vader: ‘Tegenover God en als een eerlijk man zeg ik u dat uw zoon de grootste componist is die ik ken, hetzij persoonlijk, hetzij bij naam. Hij heeft smaak en, wat meer is, de meest diepgaande kennis van compositie.’

Anton Webern geldt als de naoorlogse peetvader van de twintigste eeuwse avant-garde. Hij was de componist die de consequenties van de twaalftoonstechniek van zijn leermeester Arnold Schönberg tot het uiterste wist door te voeren in vele miniaturen die vaak meer zeggen dan een complete symfonie. Toch is ook Webern jong geweest en was hij in eerste instantie gewoon een kind van de late romantiek. Dat blijkt duidelijk uit enkele vroege werken van de componist die deels tegen de zin van Webern tot het gangbare repertoire zijn gaan behoren.

De **Langsamer Satz** behoort tot deze ‘jeugdwerken van de Oostenrijkse componist. Het stuk dook pas op na zijn dood. Hij schreef het eendelige werk, misschien ooit gepland als langzaam deel voor een compleet strijkkwartet, in de zomer van 1905 na een idyllische vakantie in Waldwinkel met zijn nicht en geliefde Wilhelmine Mörtl die in 1911 zijn echtgenote zou worden. In zijn dagboeken is Webern lyrisch over deze periode. Zo schrijft hij bijvoorbeeld: ‘We hadden een paar heerlijke uren deze namiddag. Toen de avond viel huilde de hemel bittere tranen, maar ik liep met Wilhelmine langs de weg. Een jas beschermde ons beiden. Onze liefde steeg tot oneindige hoogten en vulde het universum.’

Weer thuis schreef hij de Langsamer Satz. En zoals zijn woorden liefdesproza zijn, is deze muziek liefdesmuziek. Het werk is niet voor niets wel eens ‘een samenvatting in elf minuten van Wagners Tristan und Isolde genoemd. Pure laatromantiek is het, vol meeslepemde melodielijnen waarin de invloed van inderdaad Wagner, maar ook Strauss en Brahms hoorbaar is en waar slechts af en toe een hint klinkt van de weg die Webern later zou gaan.

Dat niet alleen het strijkkwartet, maar ook de invloed van Joseph Haydn anno nu nog steeds springlevend is bewijst de Amerikaanse violiste, zangeres en componiste Caroline Shaw. Ze is een van de jonge stemmen uit de Verenigde Staten om serieus rekening mee te houden. In 2013 won ze al eens de prestigieuze Pulitzer Prize for Music voor haar a cappella-werk Partita for 8 voices. ‘Een inventief werk dat zaken als spreken, fluisteren, zuchten, woordloze melodieën en nieuwe vocale effecten omarmt’, zo sprak de jury enthousiast over het stuk dat barokke dansvormen en hedendaagse klanken bij elkaar brengt.

Ook haar **Entr’acte** voor strijkkwartet uit 2011 brengt oude en nieuwe tijden op een creatieve wijze bijeen. Shaw componeerde Entr’acte nadat ze een uitvoering van het Brentano Quartet van Haydns strijkkwartet op. 77 nr. 2 gehoord had. Vooral het Menuet en Trio met de ‘even spaarzame als bezielde overgang naar Des majeur in het trio’ inspireerde haar. ‘Ik hou van de manier waarop sommige muziek je plotseling meeneemt naar de andere kant van de spiegel uit Alice in Wonderland. Het is een soort absurde, subtiele Technicolor-overgang.’

Hoewel Shaw haar Entr’acte net als Haydns Menuet en Trio structureerde in drie duidelijk te onderscheiden secties met aan het einde een terugkeer naar het materiaal van het begin, heeft de taal die Shaw bezigt, ondanks wat vervreemdende verwijzingen naar barokke en klassieke gebaren, weinig met die van Haydn te maken. Toch weet ze net als Haydn het materiaal van de opening van het werk als een kiemcel te benutten voor veel dat volg. Het resultaat is een ‘modern’ menuet, dat zowel vertrouwd klinkt als uitdaagt en dat de musici hier en daar ruimte geeft voor geleide improvisatie.

Paul Janssen

Het **ADAM Kwartet** is een Nederlands strijkkwartet dat bestaat uit afgestudeerde musici van het Conservatorium van Amsterdam. Sinds februari 2020 maken zij deel uit van de Nederlandse Strijkkwartet Academie waar zij worden begeleid door gerenommeerde internationale kwartetten. Het ADAM Kwartet gaf concerten op de bekende Strijkkwartet Biënnale en in grote zalen zoals de Nationale Opera en het Muziekgebouw aan 't IJ. Ook ontvingen zij masterclasses van o.a. Dimitri Ferschtman, Marc Danel en Pavel Fischer. Met een frisse blik zoekt het kwartet naar manieren om haar eigen licht te laten schijnen op het genre en daarbij trouw te blijven aan de essentie van deze muziekvorm.